

Κατὰ Φίλωνος δοκιμασία

ΠΡΟΟΙΜΙΟ §§ 1 - 4

Προτεινόμενοι διδακτικοί στόχοι

Οι μαθητές:

- να κατανοήσουν την απλότητα και την καθαρότητα του λόγου του προοιμίου·
- να κατανοήσουν τις αιτίες και το σκοπό της κατηγορίας·
- να παρακολουθήσουν την προοδευτική αποκάλυψη της ηθικής ποιότητας του Φίλωνα·
- να διαπιστώσουν πόσο σημαντική είναι η διαφύλαξη του κύρους της Βουλής και η τήρηση του βουλευτικού όρκου.

1. Ερμηνευτικές ερωτήσεις ανοικτού τύπου

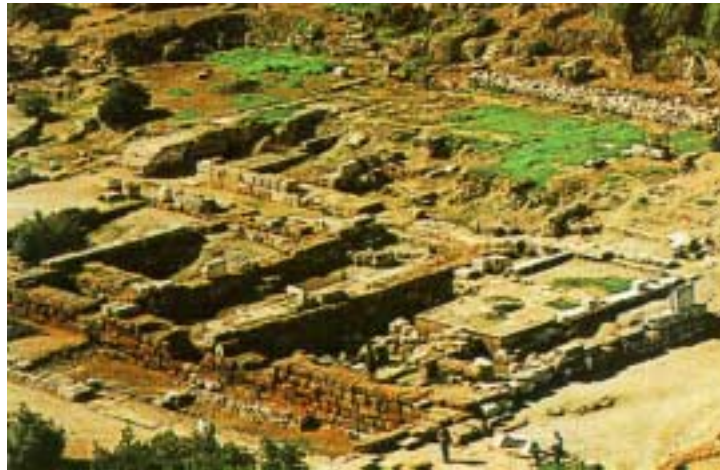
1.1. Ερωτήσεις ελεύθερης ανάπτυξης

1. Ποιος είναι ο στόχος του ομιλητή στο προοίμιο; Να εντοπίσετε τα σημεία του λόγου που θεωρείτε ενδεικτικά αυτού του στόχου και να σχολιάσετε την αποτελεσματικότητά τους.
2. Ο κατήγορος υποστηρίζει ότι ο λόγος του θα είναι κατώτερος σε σχέση με την κατηγορία. Σε τι αποσκοπεί αυτό; Ποια είναι η γνώμη σας; Θεωρείτε πειστικό αυτό το επιχείρημά του;
3. Να εντοπίσετε τα ρητορικά ήθη στο προοίμιο του λόγου και να τα αναλύσετε λαμβάνοντας υπόψη σας ότι αυτά διακρίνονται: α) στο ήθος του λέγοντος, που είναι η επιδίωξη του λέγοντος να εξυψώσει τον εαυτό του, β) στο ήθος του ακροατή, που είναι η επιδίωξη του λέγοντος να εξυψώσει τους ακροατές του, γ) στο ήθος του αντιπάλου, που είναι η επιδίωξη του λέγοντος να μειώσει τον αντίπαλό του.
4. Τι επιδιώκει να επιτύχει ο ρήτορας στο προοίμιο του λόγου του;
5. Για ποια στοιχεία της πολιτικής ή της κοινωνικής ζωής της αρχαίας Αθήνας θα μπορούσαμε να συναγάγουμε πληροφορίες από το προοίμιο αυτό, αν το αντιμετωπίζαμε ως ιστορική πηγή;

6. Σύμφωνα με τον Αριστοτέλη³, οι γενικότεροι σκοποί που εξυπηρετεί το προσώμιο του δικανικού λόγου είναι η εύνοια, η προσοχή και η κατατόπιση του ακροατηρίου. Να εντοπίσετε τα συγκεκριμένα στοιχεία του κειμένου που αναφέρονται σ' αυτούς τους σκοπούς και να αιτιολογήσετε την επιλογή σας.

1.2. Ερωτήσεις ανάπτυξης και σύντομης απάντησης

1. Με ποιον τρόπο προσπαθεί ο ρήτορας στην αρχή του προσομίου να προκαταλάβει τους βουλευτές εναντίον του Φίλωνα;
2. Σε τι αποσκοπεί η πρόσκληση του κατηγορού και σε άλλους βουλευτές να λάβουν το λόγο και να μιλήσουν εναντίον του Φίλωνα;
3. Να εντοπίσετε τις αρνήσεις του κειμένου και να γράψετε τη λειτουργία που έχουν στο κείμενο όσον αφορά στο ύφος και τους στόχους του κατηγορού.
4. Με ποιο τρόπο ο κατηγορός αποκαλύπτει προοδευτικά την ηθική ποιότητα του Φίλωνα; Με ποιες φράσεις του κειμένου γίνεται αυτό; Να τις εντοπίσετε.
5. Ποια είναι η ηθική ποιότητα του Φίλωνα σύμφωνα με τον κατηγορο;

Αθήνα, Αρχαία Αγορά, Βουλευτήριο

---

³ Αριστοτέλους *Ρητορική Τέχνη*, 14, 6.

2. Λεξιλογικές - Σημασιολογικές ασκήσεις

1. Να συνδέσετε τις λέξεις της στήλης Α με τις αντίθετες τους ως προς τη σημασία λέξεις της στήλης Β.

A	B
<i>τολμηρός</i>	<i>ἀπιστῶν</i>
<i>τὰ βέλτιστα</i>	<i>ἄτολμος</i>
<i>ἐνδεῶς</i>	<i>τὰ χείριστα</i>
<i>ὠφεληθῆναι</i>	<i>ἀδεῶς</i>
<i>λόγω</i>	<i>ἐλάττω</i>
<i>πιστεύων</i>	<i>ἔργω</i>
<i>μειζῶ</i>	<i>ζημιωθῆναι</i>
<i>ἀποδοκιμασθῆναι</i>	<i>ἐπιδοκιμασθῆναι</i>

2. *φαίνομαι, ἔρχομαι, μένω, λείπω, κείμαι*: Να συνθέσετε τα ρήματα με τις προθέσεις *διά, κατά, παρά* και να σχηματίσετε δύο προτάσεις ή φράσεις για καθένα από αυτά στη νέα ελληνική
3. Να συνδέσετε τις λέξεις της στήλης Α με τις συγγενείς τους ως προς την ετυμολογία λέξεις της στήλης Β. (Δύο λέξεις της στήλης Β περισσεύουν).

A	B
<i>ᾄμην</i>	<i>λαχείο</i>
<i>βουλευσείν</i>	<i>φάση</i>
<i>τῶν λαχόντων</i>	<i>κακία</i>
<i>ἐπαρθείς</i>	<i>σκέψη</i>
<i>ἀποφῆναι</i>	<i>κατηγορία</i>
<i>κατηγορήσαι</i>	<i>έπαρση</i>
<i>σκέψασθαι</i>	<i>σκοπός</i>
	<i>βουλή</i>
	<i>οίηση</i>

ΠΡΟΘΕΣΗ §§ 5 - 7

Προτεινόμενοι διδακτικοί στόχοι

Να κατανοήσουν οι μαθητές:

- την αντίθεση και τον παραγωγικό συλλογισμό
- πώς λειτουργούν οι ενσυνείδητοι και πώς οι ασυνείδητοι πολίτες, ιδιαίτερα κατά την περίοδο πολιτικών κρίσεων.

1. Ερμηνευτικές ερωτήσεις ανοικτού τύπου

1.1. Ερωτήσεις ελεύθερης ανάπτυξης

1. Στο κείμενο υπάρχει η αντίθεση *φύσει και γνώμη*. Να την αναλύσετε.
2. Ποιες απόψεις έχει ο κατήγορος σχετικά με τη συμπεριφορά του πολίτη απέναντι στην πατρίδα του όταν αυτή κινδυνεύει⁴; Είναι, κατά τη γνώμη σας, επίκαιρες;
3. Να συγκρίνετε τη νοοτροπία που περιγράφει ο ρήτορας στην ενότητα με την θέση του ρήτορα Ανδοκίδα⁵ που ακολουθεί: «Αν μπορούσα να έχω από αλλού τα αγαθά μου, δε θα δεχόμουν να στερηθώ την πατρίδα μου, και αν ακόμη η πόλη βρισκόταν σε τέτοια κατάσταση, όπως οι εχθροί μου λένουν, αλλά θα προτιμούσα να είμαι πολίτης αυτής παρά άλλων πόλεων» και να διατυπώσετε τη γνώμη σας.
4. Διαβλέπετε στο κείμενο στοιχεία παρακμής της αρχαίας πόλης-κράτους όσον αφορά στη στάση μερικών πολιτών απέναντι σ' αυτήν;
5. *Πᾶσα γῆ πατρὶς αὐτοῖς ἐστίν*: Θεωρείτε επίκαιρη τη θέση αυτή του ρήτορα;
6. Να συγκρίνετε τη συμπεριφορά ορισμένων πολιτών που περιγράφει ο κατήγορος του Φίλωνα με αυτή που προβάλλεται από τον Σωκράτη και να διατυπώσετε τη γνώμη σας: *μητρὸς τε καὶ πατρὸς καὶ τῶν ἄλλων προγόνων ἀπάντων τιμιώτερόν ἐστιν πατρὶς καὶ σεμνότερον καὶ ἀγιώτερον καὶ ἐν μείζονι μοῖρα καὶ παρὰ θεοῖς καὶ παρ' ἀνθρώποις τοῖς νοῦν ἔχουσιν* (Πλάτ. Κρίτων 51α).

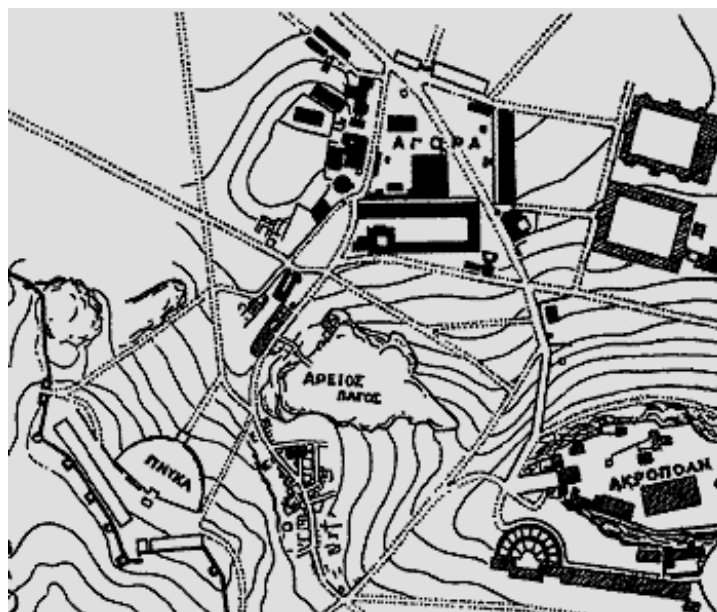
---

⁴ Βλ. παράλληλο κείμενο αριθ. 2.

⁵ Ανδοκίδου *Περί Μυστηρίων* 5.

1.2. Ερωτήσεις ελεύθερης ανάπτυξης και σύντομης απάντησης

1. Τι προαναγγέλλει ότι θα προσπαθήσει να αποδείξει ο ρήτορας όσον αφορά στον Φίλωνα;
2. Να παρουσιάσετε τον παραγωγικό συλλογισμό που χρησιμοποιεί ο ρήτορας στις §§ 5-7 και να εξηγήσετε τη λειτουργία του μέσα στο χωρίο.
3. Ποιο βασικό καθήκον των πολιτών απέναντι στην πόλη προβάλλεται στην ενότητα που μελετάτε⁶;
4. Να διαβάσετε τον ορισμό του πολίτη κατά τον Αριστοτέλη⁷ και σε συνδυασμό με την ενότητα που εξετάζετε να απαριθμήσετε τις πληροφορίες που αντλούμε για την κοινωνική συμπεριφορά της εποχής.

⁶ Βλ. Παράλληλο κείμενο αριθ. 3.

⁷ Αριστοτέλους Πολιτικά, Γ' 1275β: ὃ γὰρ ἐξουσία κοινωνεῖν ἀρχῆς βουλευτικῆς καὶ κριτικῆς, πολίτην ἤδη λέγομεν εἶναι ταύτης τῆς πόλεως (= λέμε ότι πολίτης αυτής της πόλεως είναι αυτός που έχει το δικαίωμα να ασχολείται με τα δημόσια πράγματα). Βλ. και βιβλίο του καθηγητή, σ. 87 και Φιλοσοφικός λόγος, τεύχος Β', Κέντρο Εκπαιδευτικής Έρευνας, Αθήνα 2000, σ. 146 (α' έκδοση).

Αθήνα, 5ος - 4ος αι. π.Χ.

2. Λεξιλογικές - Σημασιολογικές ασκήσεις

1. Να συνθέσετε το ρήμα *ἔχω* με πέντε προθέσεις και να σχηματίσετε με τα ρήματα που θα προκύψουν αντίστοιχες προτάσεις.
2. Να επισημάνετε τις αντιθέσεις στο κείμενο και να προσδιορίσετε σε ποιον ή σε τι αναφέρονται.
3. Να συμπληρώσετε τα κενά με σύνθετα ρήματα και ουσιαστικά ομόρριζα του ρήματος *ἔχω*, ακολουθώντας το παράδειγμα:
μετὰ + ἔχω = μετέχω < μετοχή
ἀνὰ + ἔχω = ...
ὑπὲρ + ἔχω = ...
ἀπὸ + ἔχω = ...
ἐκ + ἔχω = ...
πρὸς + ἔχω = ...
παρὰ + ἔχω = ...
κατὰ + ἔχω = ...
σὺν + ἔχω = ...
ἐν + ἔχω = ...
4. *τῆς πόλεως, ἐπιθυμοῦντα, πράττειν, χρῶνται, πλείονος, βίον*: Να γράψετε λέξεις της νέας ελληνικής ετυμολογικά συγγενείς με τις παραπάνω.

Η Ελληνική Βουλή σήμερα

§§ 8 - 9

Προτεινόμενοι διδακτικοί στόχοι

Οι μαθητές:

- να εκτιμήσουν τη φυσικότητα της διήγησης και την παρονομασία,
- να κατανοήσουν ότι ο Φίλων πράττει αντίθετα από τους άλλους πολίτες προτάσσοντας το ατομικό συμφέρον.

1. Ερμηνευτικές ερωτήσεις ανοικτού τύπου

1.1. Ερωτήσεις ελεύθερης ανάπτυξης

1. Να αιτιολογήσετε γιατί η απουσία του Φίωνα από τον αγώνα των Αθηναίων για την αποκατάσταση της δημοκρατίας δεν συνηγορεί υπέρ της ανάληψης απ' αυτόν του βουλευτικού αξιώματος;
2. Πώς κρίνετε τη μετάβαση του Φίωνα από την Αττική στον Ωρωπό, που τότε ανήκε στους Βοιωτούς, κατά τη διάρκεια της τυραννίας των Τριάκοντα;
3. Ο Φίλων, σύμφωνα με τον κατηγορο, ούτε την τελευταία στιγμή θέλησε να βοηθήσει τους δημοκρατικούς. Συνάδει αυτή η συμπεριφορά με τον τύπο του Αθηναίου πολίτη που αναλαμβάνει το βουλευτικό αξίωμα; Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας.
4. Ο ρήτορας διαφοροποιεί τη συμπεριφορά του Φίωνα από εκείνη των άλλων πολιτών κατά την περίοδο των Τριάκοντα. Σε τι αποσκοπεί;
5. Για ποιο λόγο προβάλλει ο Λυσίας τη διαφορετική συμπεριφορά του Φίωνα από τους άλλους Αθηναίους πολίτες την εποχή της κατάλυσης της δημοκρατίας⁸; Σε τι εξυπηρετεί τον κατηγορο αυτή η τεχνική του ρήτορα;
6. Ο Λυσίας υποστηρίζει αλλού⁹: *οὐδείς ἐστὶν ἀνθρώπων φύσει οὔτε ὀλιγαρχικὸς οὔτε δημοκρατικός, ἀλλ' ἥτις ἂν ἐκάστω πολιτείᾳ συμφέρον, ταύτην προθυμεῖται καθιστᾶναι*. Να προσδιορίσετε το χωρίο της ενότητας στο οποίο διακρίνεται αυτή η πολιτική θέση του ρήτορα και να γράψετε σε σύντομο κείμενο τη γνώμη σας γι' αυτή.

⁸ Υπενθυμίζεται ότι ήταν ιδιαίτερα οδυνηρή για τους Αθηναίους η υπενθύμιση αυτής της εποχής. Βλ. σχετ. στο βιβλίο του καθηγητή σσ. 89-90 και παράλληλο κείμενο αριθ. 3.

⁹ Λυσίου, *Δήμιου καταλύσεως απολογία*, 8.

1.2. Ερωτήσεις ανάπτυξης και σύντομης απάντησης

1. Πώς συνδέεται νοηματικά η § 7 με τις §§ 8-9;
2. Ποια στοιχεία επικαλείται ο κατήγορος για να τεκμηριώσει τις κατηγορίες του εναντίον του Φίλωνα;
3. Τι γνωρίζετε για το μετοίκιον και τον προστάτη;
4. Στο τμήμα αυτό της διήγησης ο Λυσίας επιδιώκοντας να πείσει τους βουλευτές αξιοποιεί αρχές¹⁰ της τεχνικής ενός ρητορικού λόγου. Να τις αναγνωρίσετε και να προσδιορίσετε τη λειτουργία τους στο κείμενό σας.

2. Λεξιλογικές - Σημασιολογικές ασκήσεις

1. *τῇ πόλει, ἀναγκάζομαι, μέμνημαι, τοῦ ἄστεως, ἀγρῶ, ἐβοήθει, τῇ πατρίδι, τὰ ἐναντία, προστάτου, ἔπραττον, μετεβάλλοντο, ἐώρων, εὐτυχοῦντας, ἦλθεν*: Να γράψετε λέξεις της νέας ελληνικής συγγενείς ετυμολογικά με τις παραπάνω.
2. *συμφορὰ, τοῦ ἄστεως, μετὰ τοῦ πλήθους τῶν πολιτῶν, ἐξώκησε, ἐν Ὁρωπῶ*: Να συνδυάσετε τις παραπάνω λέξεις και φράσεις δημιουργώντας δύο προτάσεις στα αρχαία ελληνικά.
3. Να συμπληρώσετε τα κενά με σύνθετα ρήματα και ουσιαστικά ομόρριζα του ρήματος *τάσσω[ττ]ω*, ακολουθώντας το παράδειγμα:
διὰ + *τάσσω[ττ]ω* = διατάσσω < διαταγή
σὺν + *τάσσω[ττ]ω* = ...
παρὰ + *τάσσω[ττ]ω* = ...
κατὰ + *τάσσω[ττ]ω* = ...
ἐν + *τάσσω[ττ]ω* = ...
μετὰ + *τάσσω[ττ]ω* = ...
4. Να ξαναγράψετε την πρώτη περίοδο (*οὗτοι γὰρ ... τοῖς ἄλλοις πολίταις ἐποίησε*) αλλάζοντας τον αριθμό (τον ενικό σε πληθυντικό και τον πληθυντικό σε ενικό - τα κύρια ονόματα μένουν αμετάβλητα) και να επισημάνετε τις αλλαγές που προκύπτουν στις πληροφορίες του περιεχομένου της.

¹⁰ Βλ. *Εισαγωγή* σχολικού βιβλίου, σσ. 18 - 20.

§§ 10 - 12

Προτεινόμενοι διδακτικοί στόχοι

Οι μαθητές

- να κατανοήσουν οι μαθητές ότι ο Φίλων κατά τον κατήγορο είναι ασυγχώρητος, διότι εσκεμμένα δε βοήθησε την πατρίδα;
- να κατανοήσουν τον παραγωγικό συλλογισμό.

1. Ερμηνευτικές ερωτήσεις ανοικτού τύπου

Ερωτήσεις ανάπτυξης και σύντομης απάντησης

1. Τι επιδιώκει ο κατήγορος με την πρώτη ρητορική του ερώτηση; Να αναλύσετε το συλλογισμό του.
2. Τι είδους συλλογισμό χρησιμοποιεί ο ρήτορας; Να γράψετε τη μείζονα προκειμένη, την ελάσσονα προκειμένη και το συμπέρασμα.
3. Να επισημάνετε στο κείμενο τα στοιχεία που αποδεικνύουν τον ανθρωπισμό της πόλεως των Αθηνών;
4. Ποιοι πολίτες, σύμφωνα με τον κατήγορο, δεν είναι άξιοι καμιάς συγγνώμης;
5. Ο Φίλων, σύμφωνα με τον κατήγορο, δεν είναι ούτε αδύνατος στο σώμα ούτε φτωχός. Γιατί, κατά τη γνώμη σας, η φυσική και οικονομική του κατάσταση, ενισχύει το μέγεθος της προδοσίας του;
6. Τι επιδιώκει ο κατήγορος με την τελευταία ρητορική του ερώτηση;
7. Να συγκρίνετε τα επόμενα χωρία με την άποψη του Λυσία και να επισημάνετε ομοιότητες και διαφορές και να εξετάσετε ποια θέση τελικά είναι επίκαιρη στην κοινωνία μας: α) *ὅσοι δ' ἔκουσίοιν ἔγκεινται βλάβαις, ... τούτοις οὔτε συγγνώμην ἔχειν δίκαιόν ἐστιν οὔτ' ἐποικτίρειν τινά*¹¹, β) *τοῖς γὰρ ἄκουσιν ἀμαρτοῦσι μέτεστι συγγνώμης, οὐ τοῖς ἐπιβουλεύσασιν*¹², γ) *ἐπὶ μὲν τοῖς ἔκουσίοις ἐπαίνων καὶ ψόγων γινομένων, ἐπὶ δὲ τοῖς ἀκουσίοις συγγνώμης*¹³.

¹¹ Σοφοκλέους *Φιλοκτήτης* 1318.

¹² Δημοσθένους *Κατὰ Τιμοκράτους* 49.

¹³ Ἀριστοτέλους *Ἠθικὰ Νικομάχεια*, 3. 11.

2. Λεξιλογικές - Σημασιολογικές ασκήσεις

1. Να αναπτύξετε σε καταφατική πρόταση τον τελευταίο συλλογισμό του ρήτορα (ὅστις οὖν ... μισοῖτο;).
2. Να συνδέσετε τις ετυμολογικά συγγενείς λέξεις της στήλης Α με τις λέξεις της στήλης Β. Δύο λέξεις της στήλης Β περισσεύουν.

A	B
	προδοσία
εὐτυχοῦντα	εκούσια
ὄρων	αἴσθησις
προδιδόναι	επιβουλεύομαι
ἐκούσιον	αμαρτία
ἐπιβουλήν	λειτουργία
καθέστηκε	μίσος
ἁμαρτάνων	καθεστώς
ταλαιπωρεῖν	ὄρασις
λητουργεῖν	κατάστασις
μισοῖτο	εὐτυχία
	προδοσία

3. εὐτυχοῦντας, συμφορὰς, προδιδόναι, δυστύχημα, συγγνώμης, ἀδυνάτοις, ταλαιπωρεῖν, λητουργεῖν, μετέσχον Να γράψετε την ετυμολογία των λέξεων.
4. Να μεταφέρετε το παρακάτω απόσπασμα στα αρχαία ελληνικά:
Ὅπως ἐγὼ θα ἀποδείξω αὐτός [ὁ Φίλων] εἶναι ἄξιος ἀπ' ὅλους σας να μισεῖται.

§§ 13 - 14

Προτεινόμενοι διδακτικοί στόχοι

Οι μαθητές:

- να κατανοήσουν οι μαθητές ότι η αποδοκιμασία του Φίλωνα δε θα δυσαρεστήσει καμιά πολιτική μερίδα·
- να γίνει φανερή η προδοσία του Φίλωνα.

1. Ερμηνευτικές ερωτήσεις ανοικτού τύπου

Ερωτήσεις ανάπτυξης και σύντομης απάντησης

1. Για ποιο λόγο αναφέρει ο κατήγορος ότι η αποδοκιμασία του Φίλωνα δε θα δυσαρεστήσει κανένα πολίτη; Πού στηρίζεται αυτή τη βεβαιότητά του;
2. Ποια μερίδα των πολιτών δικαιούται να εκπροσωπεί ως βουλευτής ο Φίλων σύμφωνα με τον κατήγορο; Γιατί χρησιμοποιεί υποθετικό συλλογισμό;
3. Σε ποιες αντιδράσεις αποβλέπει ο κατήγορος με την τοποθέτησή του: *εἰ μέντοι τι μέρος περίεστι τῶν πολιτῶν ὃ τι τῶν αὐτῶν μετέσχε τούτῳ πραγμάτων, μετ' ἐκείνων, ἐάν ποτε (ὃ μὴ γένοιτο) λάβωσι τὴν πόλιν, βουλευέειν ἀξιούτω;*
4. Να εντοπίσετε την ειρωνεία του κατηγόρου στις §§ 13-14.
5. Να αναλύσετε τη φράση *ὃ μὴ γένοιτο* σε σχέση με τα συμφραζόμενά της.
6. Ο κατήγορος προετοιμάζει το ακροατήριο με την έκφραση *ἀκούσατε μαρτύρων*. Ποιες εντυπώσεις ή συναισθήματα αποσκοπεί να δημιουργήσει στους βουλευτές και γενικότερα στο ακροατήριο με την εξέταση μαρτύρων;
7. Ποια στοιχεία προτίθεται να επιβεβαιώσει ο κατήγορος με την εξέταση των μαρτύρων που παρουσιάζει;
8. Ποια είναι η γνώμη σας για τον πολίτη εκείνον, ο οποίος όταν υπάρχει *στάσις* στην πόλη δεν τάσσεται με καμιά από τις δύο μερίδες;

2. Λεξιλογικές - Σημασιολογικές ασκήσεις

1. *ἀπεχθήσεσθε, τῶν πολιτῶν, προδοῦς, ἠξίωσεν, ἐλθεῖν, κινδυνεύοντας, φυγὰς, βουλευεῖν, ἀξιούτω, ἐκέκτητο, οὐσίαν, εἰδήτε*: Να γράψετε λέξεις της νέας ελληνικής συγγενείς ετυμολογικά με τις παραπάνω.
2. ὁ μὴ γένοιτο: Να εντάξετε την έκφραση και όσες είναι σε παρένθεση στις προτάσεις που ακολουθούν: (*θεοῦ θέλοντος, ἐκτός ἀπροόπτου, κοινῇ συναινέσει, πεζῇ, ἐν χορδαῖς καὶ ὄργανοις, ἐν τάξει, ἐξ ἅπαντος*).
  - α) ..... η εκδρομή θα πραγματοποιηθεί.
  - β) Πρέπει να καταθέσεις τα δικαιολογητικά σου ....
  - γ) Πήραμε τα δώρα και τους επισκεφθήκαμε .....
  - δ) Τον ερχόμενο Ιούνιο ο Νικόλας ..... παίρνει το δίπλωμά του.
  - ε) Ανεβήκαμε ..... . Δεν ήταν καλός ο δρόμος για το αυτοκίνητο.
  - στ) -Υπόσχεται να φροντίσεις το θέμα μου; -..... Μην ανησυχείς.
  - ζ) Το διαζύγιο εκδόθηκε .....
  - η) Αν ακυρωθεί η εκδρομή, ... θα δούμε πώς θα περάσουμε το Σαββατοκύριακο.
3. Να συμπληρώσετε τα κενά με σύνθετα ρήματα και ουσιαστικά ομόρριζα του ρήματος *λαμβάνω*, ακολουθώντας το παράδειγμα:

μετὰ + λαμβάνω	=	μεταλαμβάνω < μετάληψη
ἀνὰ + λαμβάνω	=	.....
παρὰ + λαμβάνω	=	.....
σὺν + λαμβάνω	=	.....
πρὸ + λαμβάνω	=	.....
πρὸς + λαμβάνω	=	.....
κατὰ + λαμβάνω	=	.....
4. Να μεταφέρετε το παρακάτω απόσπασμα στα αρχαία ελληνικά:
Για να μάθετε ότι λέω την αλήθεια, ακούστε τους μάρτυρες.

§§ 15 - 16

Προτεινόμενοι διδακτικοί στόχοι

Οι μαθητές:

- να κατανοήσουν την αντίκρουση του πιθανού ισχυρισμού του Φίλωνα ότι δήθεν προσέφερε χρήματα για την αποκατάσταση της δημοκρατίας στην Αθήνα;
- να κατανοήσουν την οργάνωση της δοκιμασίας ως διαδικασίας¹⁴.

1. Ερμηνευτικές ερωτήσεις ανοικτού τύπου

Ερωτήσεις ανάπτυξης και σύντομης απάντησης

1. Ποιους πιθανούς ισχυρισμούς του Φίλωνα προσπαθεί να αναιρέσει προκαταβολικά ο κατήγορος;
2. Για ποιο λόγο ο κατήγορος προσπαθεί να ανασκευάσει πιθανά επιχειρήματα του Φίλωνα;
3. Σε τι αποσκοπούσε, κατά τη γνώμη σας, η απαγόρευση δευτερολογίας των διαδίκων; Να αναπτύξετε τη θέση σας με επιχειρήματα.
4. Ποια πληροφορία για την εποχή αντλούμε από την έκφραση *ἢ χρήματα εἰσενεγκεῖν εἰς τὸ πλῆθος* σχετικά με τη συμπεριφορά των ανθρώπων όταν η πατρίδα τους κινδύνευε;
5. Πώς κρίνετε τους εράνους για συγκέντρωση χρημάτων προκειμένου να εξοπλιστούν οι μαχητές της δημοκρατίας; Να αναφέρετε δυο εποχές για παράδειγμα από την ιστορία της χώρας μας που το ελληνικό έθνος είχε ανάλογη πρωτοβουλία.
6. Τι αναμένεται να καταθέσουν ο Διότιμος ο Αχαρνεύς και *οἱ μετ' αὐτοῦ αἰρεθέντες*;

---

¹⁴ Στο σημείο αυτό η διαδικασία περιλαμβάνει τους μάρτυρες και την πληροφορία ότι όσοι μιλούν (κατήγορος βουλευτής και υποψήφιος βουλευτής) δεν δευτερολογούν. Είναι δυνατό να αξιοποιηθούν τα στοιχεία αυτά για περαιτέρω ανάλυση.

2. Λεξιλογικές - Σημασιολογικές ασκήσεις

1. *ὑπολείπεται, λέγειν, ἀσθένειαν, βοηθήσαι, ἐπαγγειλάμενος, ψευδάμενος, ἐξαπατήσαι, σαφῶς, τοὺς αἰρεθέντας, ὀπλίσαι, τῶν εἰσενεχθέντων.*
Να γράψετε λέξεις της νέας ελληνικής συγγενείς ετυμολογικά με τις παραπάνω.

2. Να μεταφέρετε το παρακάτω απόσπασμα στα αρχαία ελληνικά:
Κάλεσε για χάρη μου τον Διότιμο τον Αχαρνέα, για να πει ό,τι ξέρει για τις εισφορές των πολιτών.

3. Να συμπληρώσετε τα κενά με σύνθετα ρήματα και ουσιαστικά ομόρριζα του ρήματος *ἴσταμαι*, ακολουθώντας το παράδειγμα:

μετὰ + ἴσταμαι	=	μεθίσταμαι < μετάσταση
παρὰ + ἴσταμαι	=	.....
διὰ + ἴσταμαι	=	.....
κατὰ + ἴσταμαι	=	.....
σὺν + ἴσταμαι	=	.....
ἐν + ἴσταμαι	=	.....
ἀπὸ + ἴσταμαι	=	.....
ἀνὰ + ἴσταμαι	=	.....

Πνύκα

§§ 17 - 19

Προτεινόμενοι διδακτικοί στόχοι

Οι μαθητές

- να κατανοήσουν την επιχειρηματολογία του ρήτορα όσον αφορά στην αρπαγή της περιουσίας των φτωχών γερόντων από τον Φίλωνα·
- να νιώσουν το πάθος και την ένταση του ρήτορα.

1. Ερμηνευτικές ερωτήσεις ανοικτού τύπου

1.1. Ερωτήσεις ελεύθερης ανάπτυξης

1. Τι γνωρίζετε για τους δήμους της Αττικής;
2. Τι εννοεί ο κατήγορος λέγοντας: *οὐ χρὴ διὰ τὴν ἐκείνην ἀδυναμίαν δις ὠφελῆθῆναι*;
3. Να εντοπίσετε τα αντιθετικά ζεύγη των §§ 17-19 και να γράψετε τη λειτουργία τους στην ενότητα που μελετάτε.
4. Να συσχετίσετε τα χωρία: α) *οὐκ ἐξ ἅπαντος δεῖ τὸ κερδαίνειν φιλεῖν*¹⁵ και β) *οὐδαμῶς δεῖ ἀδικεῖν*¹⁶ με τη θέση του κατήγορου-βουλευτή για τον Φίλωνα: *περὶ πλείονος ποιούμενος ... μηδὲν ἀδικεῖν*, να περιγράψετε την προαίρεση του χαρακτήρα που καθένα αποκαλύπτει και να διατυπώσετε τη γνώμη σας για την επικαιρότητά τους.

1.2. Ερωτήσεις ανάπτυξης και σύντομης απάντησης

1. Ποια είναι τα κυριότερα εκφραστικά μέσα του Λυσία σ' αυτές τις παραγράφους και τι επιδιώκει με αυτά ο ρήτορας.
2. Σε ποιο στοιχείο της συμπεριφοράς του Φίλωνα κατά την περίοδο των Τριάκοντα αναφέρονται οι §§ 17-19;
3. Τι επιδιώκει ο κατήγορος με την αναφορά του στο βίο και την πολιτεία του Φίλωνα;
4. Από ποια στοιχεία επιβαρύνεται και καθίσταται περισσότερο απεχθής η κλοπή που διέπραττε ο Φίλων;
5. *ἠγήσασθε, ὑπερμίσῃσατε, κάλει*: Σε τι αποβλέπει ο Λυσίας χρησιμοποιώντας προστακτικές εγκλίσεις;

¹⁵ Σοφοκλέους, *Ἀντιγόνη*, στ. 312.

¹⁶ Πλάτωνος *Κρίτων*, 49b.

2. Λεξιλογικές - Σημασιολογικές ασκήσεις

1. Να αναζητήσετε από τις λέξεις του κειμένου εκείνες που είναι συγγενείς ετυμολογικά με τις επόμενες λέξεις της νέας ελληνικής: *κάλεσμα, ωφελιμένος, διανοητικός, Παρασκευή, ορμητήριο, κατανομή, αφηρημένος, κέρδος, βοηθητικός, δοτός, οίκτος,*
2. Να επιλέξετε τις λαϊκές παροιμίες που αποδίδουν το περιεχόμενο του χωρίου *οὐ μέντοι τοῦτον γε χρὴ διὰ τὴν ἐκείνων ἀδυναμίαν δις ὠφελῆθῆναι* (περισσεύει μία):
  - α) και την πίτα ολόκληρη και το σκύλο χορτάτο
  - β) με ξένα κόλυβα δικό μας μνημόσυνο
  - γ) τα δικά μου δικά μου και τα ξένα μαζικά
  - δ) στερνή μου γνώση να σ' είχα πρώτα
3. Να μεταφέρετε το παρακάτω απόσπασμα στα αρχαία ελληνικά:
Αυτός προτίμησε όχι να ωφελήσει την πόλη, αλλά να κερδίσει από τις δικές σας συμφορές.
4. *ἔχω, ἔχομαι*: Να συνθέσετε τα ρήματα:
  - α) με τις προθέσεις: *ἐν, ἀνά, κατὰ, παρὰ, ἀντὶ, ἀπό, ὑπὸ, ὑπὲρ, ἐκ/ἐξ, σὺν, πρὸς, μετὰ, ἐπὶ, περὶ*
  - β) με δύο κάθε φορά προθέσεις: *διὰ + κατὰ, σὺν + μετὰ, ἀντὶ + παρὰ, πρὸ + ἐκ/ἐξ.*
5. Να αντιστοιχίσετε νοηματικά το χωρίο του Ευαγγελίου: *τὸ μὲν πνεῦμα πρόθυμον ἢ δὲ σὰρξ ἀσθενὴς* με χωρίο της ενότητας που μελετάτε.

§§ 20 - 23

Προτεινόμενοι διδακτικοί στόχοι

Οι μαθητές

- να κατανοήσουν οι μαθητές την απαράδεκτη συμπεριφορά του Φίλωνα προς τη μητέρα του
- να εμπεδώσουν τη λειτουργία της εναντίωσης.

1. Ερμηνευτικές ερωτήσεις ανοικτού τύπου

Ερωτήσεις ανάπτυξης και σύντομης απάντησης

1. Θεωρείτε σωστό το ότι κατά τη δοκιμασία του εκλεγμένου άρχοντα δινόταν ιδιαίτερη σημασία στη συμπεριφορά του προς τους γονείς του; Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας. (Μπορεί να συνδυαστεί με την ερώτηση 8).
2. Να εντοπίσετε πώς λειτουργεί στη διήγηση η παρασιώπηση των σχέσεων του Φίλωνα με τη μητέρα του όταν εκείνη ζούσε. Τι επιδιώκει με αυτήν ο ρήτορας;
3. Σε τι αποσκοπεί ο κατήγορος με την αναφορά του στο περιστατικό της ταφής όσον αφορά α) τους βουλευτές - δικαστές, β) το ακροατήριο;
4. Γιατί η μητέρα του Φίλωνα εμπιστεύθηκε τον ενταφιασμό της στον Αντιφάνη;
5. Θεωρείτε επιβαρυντικό στοιχείο για τον Φίλωνα το ότι η μητέρα του ανέθεσε τα σχετικά με την ταφή της όχι στον ίδιο αλλά στον Αντιφάνη; Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας.
6. Ποια στοιχεία της μητρικής συμπεριφοράς προς τα τέκνα προβάλλονται στην § 22;
7. *Ὅστις γὰρ περὶ τοὺς ἑαυτοῦ ἀναγκαίους ... ποιήσειεν*: Να αναλύσετε το απόσπασμα.

8. Να εξετάσετε τα ακόλουθα χωρία και να συνθέσετε σε σύντομο δοκίμιο τη γνώμη σας για τη νοοτροπία της εποχής σχετικά με τη συμπεριφορά των παιδιών προς τους γονείς¹⁷: α) οί μὲν γονέας σφετέρους αὐτῶν πρεσβύτας καταλείποντες, οἱ ἤλιζον ὑπὸ τῶν σφετέρων αὐτῶν παίδων γηροτροφηθέντες, ἐπειδὴ τελευτήσειαν τὸν βίον, ταφήσεσθαι, β) (νόμος) κελεύει γὰρ τρέφειν τοὺς γονέας γονεῖς δ' εἰσὶ μήτηρ καὶ πατήρ καὶ πάππος καὶ τήθη καὶ τούτων πατήρ καὶ μήτηρ, ἐὰν ἔτι ζῶσιν ... διόπερ ἀνάγκη τρέφειν αὐτούς ἐστι, κἄν μηδὲν καταλίπωσιν.

¹⁷ Βλ. παράλληλο κείμενο αριθ. 4 και σχολικό βιβλίο, επίμετρο, απόσπασμα από τις *Νεφέλες* του Αριστοφάνη, και *μη περι τοῦς σαυτοῦ γονέας ... ἀναπήσσειν* (σσ. 429-430).

Θέμις, 4ος - 3ος αι. π.Χ., περιοχή Ραμνούντος

2. Λεξιλογικές - Σημασιολογικές ασκήσεις

1. Να συνδέσετε τις λέξεις της στήλης Α με τις λέξεις της στήλης Β δηλώνοντας την ετυμολογική τους συγγένεια. Μία λέξη της στήλης Β περισσεύει.

A	B
διαφερόντως	ταφή
γιγνώσκειν	αμαρτία
ἡμάρτητο	αποδοκιμασία
ἀποδοκιμασθῆναι	τελευταίη
τελευτώσα	δόση
ἠπίστησεν	απιστία
ἔδωκεν	ωφέλεια
ὠφελουμένη	πράξις
διανοηθῆναι	διαφορά
θάψαντος	διανοούμενος
	γνώση

2. Να μεταφέρετε το παρακάτω απόσπασμα στα αρχαία ελληνικά:
Ακούστε απ' αυτόν που την ἔθαψε πως όλα αυτά είναι αληθινά.
3. *γιγνώσκειν, οἱ οἰκεῖοι, δίκαιον, ἀποδοκιμασθῆναι, ῥάδιον, πιστεύουσα, δῆλον, ὠφελουμένη, ἀληθῆ;* Να γράψετε στην αρχαία ελληνική τύπους με αντίθετη σημασία.
4. *οἰκεῖοι, προσήκοντες, ἀναγκαῖοι;* Να δώσετε τη σημασία των λέξεων στην αρχαία ελληνική, να επιλέξετε αυτές που επιβιώνουν στη νέα ελληνική και να δηλώσετε τη σημασία τους σχηματίζοντας προτάσεις.
5. *γιγνώσκειν:* Να συνθέσετε το ρήμα με τις προθέσεις *σύν, κατά, διὰ, μετὰ* και να γράψετε τη σημασία των λέξεων που θα σχηματιστούν

§§ 24 - 26

Προτεινόμενοι διδακτικοί στόχοι

Οι μαθητές

- να κατανοήσουν την αναίρεση των υποθετικών λόγων επιδοκμασίας του Φίλωνα·
- να εκτιμήσουν τη λειτουργία των σχημάτων υποφοράς - ανθυποφοράς (ρητορικών ερωτήσεων).

1. Ερμηνευτικές ερωτήσεις ανοικτού τύπου

1.1. Ερωτήσεις ελεύθερης ανάπτυξης

1. Το κυριότερο εκφραστικό μέσο των §§ 24-26 είναι οι ρητορικές ερωτήσεις. Ενισχύουν ή όχι την πειστικότητα του κατήγορου-βουλευτή και γιατί; Ποιες εντυπώσεις, κατά τη γνώμη σας, δημιουργούν στο ακροατήριο;
2. *Σωφρονέστερον γάρ ... ἀποδιδόναι*: Να αναλύσετε το χωρίο.
3. Να εντοπίσετε και να αναλύσετε το σημείο του κειμένου στο οποίο φαίνεται ότι η έλλειψη της αξιοκρατίας κλονίζει την ηθικά οργανωμένη κοινωνική ζωή.
4. Κάτω από ποιες προϋποθέσεις θα μπορεί ο Φίλων στο μέλλον να επιδοκμασθεί, εφόσον εκλεγεί με κλήρο βουλευτής;
5. Να αναλύσετε την αντίθεση ανάμεσα στο *βουλεύειν* και στο *δουλεύειν* της τελευταίας παραγράφου.
6. Να εξετάσετε το χωρίο *καίτοι δικαίως γ' ἂν, ὅστις ... προὔδωκε τὴν ἐλευθερίαν ... ἀγωνίζοιτο*, και να εξηγήσετε γιατί κατά τη γνώμη σας υποδεικνύει ἔμμεσα στους βουλευτές την απόφασή τους;

1.2. Ερωτήσεις ανάπτυξης και σύντομης απάντησης

1. Ποια αποτελέσματα θα έχει, σύμφωνα με το ρήτορα, η επιδοκμασία του Φίλωνα;
2. Ποιος κίνδυνος υπάρχει ὅσον αφορά στη συμπεριφορά των ενάρετων πολιτών, αν δεν αποδοκμασθεί ο Φίλωνας;
3. Σε τι αποσκοπεί η αναφορά του κατήγορου στο φρούριο, στο πολεμικό πλοίο και στο στρατόπεδο;

2. Λεξιλογικές - Σημασιολογικές ασκήσεις

1. *βουληθέντες, δοκιμάσατε, ήμαρτηκότα, ήδίκησεν, βουλεύειν, αξιούτω, ποιήσας, αποδιδόναι, τιμηρωθήσεται, τιμήσετε, όρῶντες, έπιτηδευμάτων, έξημιούτο, παρασκευάζεται, άγωνίζοιτο*: Να γράψετε λέξεις της νέας ελληνικής ετυμολογικά συγγενείς με τις προηγούμενες λέξεις.
2. Να μεταφέρετε το παρακάτω απόσπασμα στα αρχαία ελληνικά:
Είναι πιο συνετό να αποδίδετε ευγνωμοσύνη σε όλους μετά από τα έργα τους.
3. *τὰ μέγιστα, βελτίων, άγαθόν, ύστερον, τούς χρηστούς*: Να γράψετε τα αντίθετα των παραπάνω λέξεων.
4. *όράω-ᾶ*: Να συνθέσετε το ρήμα με τις προθέσεις *κατά, παρά, ύπέρ* και να γράψετε τη σημασία τους.
5. Πώς ονομάζεται το σχήμα λόγου που σχηματίζεται με ερωτήσεις και αποκρίσεις και πως αυτό ως στοιχείο της ρητορικής τεχνικής επηρεάζει ένα κείμενο;

Αρχαία Αγορά, Τμήμα του Βουλευτηρίου

§§ 27 - 30

Προτεινόμενοι διδακτικοί στόχοι

- Να κατανοήσουν οι μαθητές:
  - την αιτιολόγηση της ανυπαρξίας νόμου σχετικού με το αδίκημα
  - την παιδευτική αξία των τιμών και της ποινής
  - την αντίθετη στάση μετοίκων - Φίλωνα και το πώς συνδέεται αυτή με τον Λυσία.
- Να εκτιμήσουν το κυρίαρχο υφολογικό φαινόμενο, που είναι ο παραγωγικός συλλογισμός.

1. Ερμηνευτικές ερωτήσεις ανοικτού τύπου

1.1. Ερωτήσεις ελεύθερης ανάπτυξης

1. Ποια πρέπει να είναι κατά τον Λυσία η στάση ζωής πολίτη, όταν η πατρίδα του κινδυνεύει;
2. Πώς πρέπει κατά τον Λυσία η πόλη (ενν. η πολιτεία ως πολιτική αρχή) μέσα από τους νόμους της να αντιμετωπίζει τους πολίτες, όταν αυτοί είναι α) σύννομοι, β) παράνομοι, γ) φιλοπάτριδες δ) προδότες.
3. Γιατί ο κατήγορος βουλευτής επικαλείται στοιχεία από το παρελθόν; Τι φανερώνει αυτό για τη νοοτροπία του ακροατηρίου (βουλευτές-πολίτες - μέτοικοι);
4. Γιατί ο Λυσίας α) αναφέρεται στην ηθική διάσταση της συμπεριφοράς των μετοίκων¹⁸ και β) αντιδιαστέλλει αυτή προς εκείνη του Φίλωνα;
5. Να συσχετίσετε τα χωρία με την υπόμνηση για την παιδευτική διάσταση της αθηναϊκής νομοθεσίας που κάνει ο κατήγορος και να καταγράψετε σε σύντομο κείμενο χωρίς σχόλια τις πληροφορίες που θα προκύψουν.
6. Να εξετάσετε το περιεχόμενο του ακόλουθου χωρίου από άλλους λόγους του Λυσία¹⁹ και να το συγκρίνετε με εκείνο της παραγράφου 30 ως προς την επιχειρηματολογία και το ύφος: *πολλῶν δὲ καὶ μεγάλων κινδύνων ὑπαρξάντων ἄνδρες ἀγαθοὶ γενόμενοι τοὺς μὲν ἡλευθερώσατε, τοὺς δ' εἰς τὴν πατρίδα κατηγάγατε.*

¹⁸ Βλ. σχολ. βιβλίο, *Βίος του Λυσία* και παράλληλο κείμενο αριθ. 5.

¹⁹ Βλ. Λυσίου, *Ἐπιτάφιος* 25 και 51, *Κατὰ Ἐρατοσθένους* 97.

1.2. Ερωτήσεις ανάπτυξης και σύντομης απάντησης

1. Γιατί ο κατηγορος επισημαίνει ότι δεν υπάρχει νόμος για το αδίκημα του Φίλωνα; Σε τι αποβλέπει κατά τη γνώμη σας;
2. Να σχηματίσετε τον συλλογισμό του κατηγορου-βουλευτή σχετικά με το κενό νόμου που υπάρχει για την περίπτωση του Φίλωνα;
3. Να διατυπώσετε σε σύντομο κείμενο την άποψή σας για τις τιμές που απέδιδε η πόλη της Αθήνας στους καλούς πολίτες συσχετίζοντας²⁰ τα χωρία που ακολουθούν με τη θέση του Λυσία που υπάρχει στο κείμενό σας: α) *οὔτοι δὴ πρῶτοι μετὰ τὸν Περσικὸν πόλεμον, Ἕλλησιν ἤδη ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας βοηθοῦντες πρὸς Ἕλληνας, ἄνδρες ἀγαθοὶ γενόμενοι καὶ ἐλευθερώσαντες οἷς ἐβοήθουν, ἐν τῷδε τῷ μνήματι τιμηθέντες ὑπὸ τῆς πόλεως πρῶτοι ἐτέθησαν*²¹, β) *ἄθλα γὰρ οἷς κείται ἀρετῆς μέγιστα, τοῖς δὲ καὶ ἄνδρες ἄριστοι πολιτεύουσιν*²².
4. Να εντοπίσετε τις ρητορικές ερωτήσεις των §§ 27-30 και να εξηγήσετε τη λειτουργία τους από αισθητική άποψη.

2. Λεξιλογικές - Σημασιολογικές ασκήσεις

1. ακοή, αδικώ, παρανομία, κείμενο, άγνωστος, γραφή, νόμιμο, θυμικό, εύελπις, λιποβαρής, θηκάρι, κινδυνολογία: Να βρείτε λέξεις του κειμένου των δύο πρώτων περιόδων συγγενείς ετυμολογικά με τις παραπάνω λέξεις.
2. Να μεταφέρετε το παρακάτω απόσπασμα στα αρχαία ελληνικά:
Ακούω να λέει αυτός ότι δεν υπάρχει νόμος γι' αυτό το αδίκημα.
3. *μεγάλα, σφόδρα, ἐπιτιμήσειεν, μείζονι, ἀτιμία, τοὺς κακοὺς*: Να γράψετε τα αντώνυμα των λέξεων.
4. *παραγένεσθαι*: α) Ποια είναι η σημασία του ρηματικού τύπου;
β) Να συνθέσετε το ρήμα *γίγνομαι* με τις προθέσεις *διὰ, ἐν, σὺν* και να γράψετε τις σημασίες τους.

²⁰ Βλ. παράλληλο κείμενο αριθ. 6 και βιβλίο του καθηγητή, σσ. 101-102.

²¹ Βλ. Πλάτωνος *Μενέξενος*, 242b

²² Βλ. Θουκυδίδου *Περικλέους Ἐπιτάφιος*, II 46.

§§ 31 - 33

Προτεινόμενοι διδακτικοί στόχοι

- Να κατανοήσουν οι μαθητές:
  - ότι, σύμφωνα με τον κατήγορο, η μέχρι τώρα άθλια ζωή του Φίλωνα δεν εγγυάται τίποτα καλύτερο στο μέλλον·
  - το πώς ο κατήγορος ελέγχει τους πιθανούς συνηγόρους του Φίλωνα και ότι αυτός είναι ο μόνος υπεύθυνος της αποδοκιμασίας του·
  - το κυρίαρχο υφολογικό φαινόμενο, που είναι οι ρητορικές ερωτήσεις.

1. Ερμηνευτικές ερωτήσεις ανοικτού τύπου

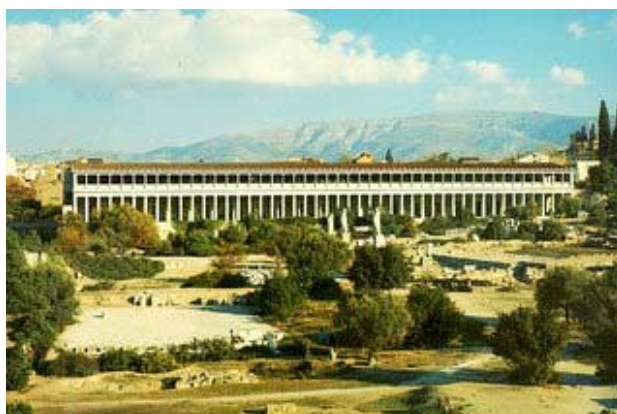
Ερωτήσεις ανάπτυξης και σύντομης απάντησης

1. Να προσδιορίσετε τι υπαινίσσεται ο κατήγορος με την αναφορά στους όρκους και ποια συναισθήματα των βουλευτών επιθυμεί να εγείρει.
2. Πώς τεκμηριώνεται στο κείμενο από τον Λυσία ο ατομικισμός του Φίλωνα;
3. Ως τι είδους πράξη θεωρεί ο κατήγορος την επιδοκιμασία του Φίλωνα; Να αιτιολογήσετε τον χαρακτηρισμό σας.
4. Τι προσφέρουν στο κείμενο οι τέσσερις συνεχόμενες ρητορικές ερωτήσεις της § 31;
5. Να εντοπίσετε τις αντιθέσεις της § 31 και να εξηγήσετε τη λειτουργία τους στην αγόρευση του κατήγορου βουλευτή.
6. Ποια θέση υιοθετεί ο ρήτορας για όσους πιθανόν συνηγορήσουν υπέρ του Φίλωνα; Πώς τους ελέγχει;
7. Ποια αντίφαση όσον αφορά στη συμπεριφορά του Φίλωνα εντοπίζει ο κατήγορος στην § 33;
8. Ποιον θεωρεί ο κατήγορος ως τον μόνο υπεύθυνο της πιθανής αποδοκιμασίας του Φίλωνα και γιατί;
9. Να παρουσιάσετε σ' ένα σύντομο κείμενο μέχρι 8 στίχους τα κυριότερα επιχειρήματα του κατηγόρου στις §§ 31-33.

2. Ερμηνευτικές ερωτήσεις αντικειμενικού τύπου

1. Ποια στοιχεία του χαρακτήρα του Φίλωνα αντιληφθήκατε ότι επιθυμεί να προβάλλει ο Λυσίας στο επόμενο χωρίο: *ἢ πῶς ἂν χρηστὸν τι βουλευῆσαι περὶ τῆς πολιτείας, ὃς οὐδὲ ἐλευθερῶσαι τὴν πατρίδα ἐβουλήθη;* Να σημειώσετε την επιλογή σας.

Ο Λυσίας επιθυμεί να προβάλλει: ↓	Σωστό	Λάθος
την ευσέβεια και φιλοπατρία του Φίλωνα	☐	☐
την ασέβειά του προς τους όρκους	☐	☐
την εντιμότητά του και την ικανότητά του να θητεύσει ως βουλευτής	☐	☐
την έλλειψη της πολιτικής του συνείδησης και την αστάθειά του	☐	☐
τις φιλελεύθερες ιδέες του και την αγωνιστικότητά του	☐	☐
την πρόταξη του ατομικού του συμφέροντος	☐	☐
την αμετροέπειά του και το θράσος του να διεκδικήσει το βουλευτικό αξίωμα	☐	☐
την αδιαφορία του για την πατρίδα	☐	☐
την ανικανότητά του να υποστηρίξει ή να προστατεύει την πατρίδα του, όταν αυτή κινδυνεύει	☐	☐

Μουσείο Αρχαίας Αγοράς, Στοά Αττάλου

3. Λεξιλογικές - Σημασιολογικές ασκήσεις

1. Να μεταφέρετε το παρακάτω απόσπασμα στα αρχαία ελληνικά:
Ο Φίλων έπρεπε να αγωνίζεται όχι για να γίνει βουλευτής, αλλά για να παραμείνει ελεύθερος.
2. φροντίσαι, χρηστὸν, τελευταῖος, πρότερον, ἅπαντας, οἱ μέγιστοι, κοινή: Να γράψετε τα αντίθετα των παραπάνω λέξεων.
3. Να συνδέσετε τις λέξεις της στήλης Α με τις λέξεις της στήλης Β. Δύο λέξεις της στήλης Β περισσεύουν.

A	B
δοκεῖ	βουλή
ἔργω	επίθεση
βουλευσαι	αγώνας
ἐβουλήθη	εργασία
δεισθαι	δόξα
πείσαι	αξίωση
βοηθῆσαι	διαμάχη
ἀγανακτοίη	βοήθεια
ἠξίωσεν	αγανάκτηση
διαμαχούμενος	πειστικός
	δέηση
	βούληση

Μουσείο Αρχαίας Αγοράς, Στοά Απτάλου (εσωτερικό)

§ 34

Προτεινόμενος διδακτικός στόχος

Οι μαθητές

- να εκτιμήσουν τη συντομία και τη χάρη του επίλογου.

1. Ερμηνευτικές ερωτήσεις ανοικτού τύπου

Συνδυασμός ερωτήσεων ελεύθερης ανάπτυξης και σύντομης απάντησης

1. Γιατί ο ρήτορας υποστηρίζει ότι παρέλειψε πολλά;
2. Μπορούν οι βουλευτές να αποφασίσουν σωστά παρά τις παραλείψεις του κατηγορού; Να τεκμηριώσετε την απάντησή σας.
3. Ποια είναι η εντύπωση που έχετε για το θέμα που περιγράφεται στον λόγο και πώς θα αισθανόσασταν αν συμμετείχατε στη δοκιμασία α) ως βουλευτές, β) ως συνήγοροι του Φίλωνα.
4. Τι σημαίνει, κατά τη γνώμη σας, η υποσιώπηση ή παρασιώπηση στοιχείων (στοιχείο της τεχνικής του ρήτορα) που επισημαίνεται και στον επίλογο;
5. Νομίζετε ότι ο Λυσίας θα μπορούσε να υπαινιχθεί τὸν ὑπὲρ τῆς πόλεως πράττοντά τι δεῖ τὸ τῆς πόλεως ἦθος μιμῆσθαι²³ προς τους βουλευτές αν και τους πλέκει το εγκώμιο;
6. Ποιες σκέψεις επιθυμεί να δημιουργήσει στους βουλευτές δικαστές ο κατήγορος πριν την έκδοση της απόφασής τους για τον Φίλωνα πλέκοντάς τους το εγκώμιο;
7. Ποιες είναι οι αρετές της § 34, η οποία αποτελεί τον επίλογο του ρητορικού λόγου;
8. Πιστεύετε ότι ο επίλογος που συνέγραψε ο Λυσίας για τη δοκιμασία του Φίλωνα συμβάλλει στην αποτελεσματικότητα του λόγου του κατηγορού; Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας.

---

²³ Δημοσθένους *Κατὰ Ἀνδροτίωνος* 64.

9. Να συσχετίσετε τα χωρία α) από τον επίλογο: ἔστι γὰρ τὰ τούτου ἐπιτηδεύματα κοινὰ παραδείγματα καὶ πάσης δημοκρατίας ἀλλότρια και β) από τον επίλογο του λόγου Ὑπὲρ τοῦ Ἐρατοσθένους φόνου 50: ἐγὼ γὰρ νῦν καὶ περὶ τοῦ σώματος καὶ περὶ τῶν χρημάτων καὶ περὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων κινδυνεύω, ὅτι τοῖς τῆς πόλεως νόμοις ἐπειθόμην και να προσδιορίσετε: α) το σχῆμα λόγου που χρησιμοποιεῖ ο Λυσίας και β) τη λειτουργία του μέσα στον λόγο ως στοιχείου της ρητορικής τέχνης.

2. Λεξιλογικές - Σημασιολογικές ασκήσεις

1. Να μεταφέρετε το παρακάτω απόσπασμα στα αρχαία ελληνικά:
Νομίζω ὅτι αρκετὰ ἔχω πει, ἀν καὶ πολλὰ παρέλειψα.
2. Να μεταφέρετε τις λέξεις της πρώτης περιόδου του κειμένου στον ἄλλο ἀριθμὸ και να προσέξετε τις ἀλλαγές που προκύπτουν σε σημαντικὰ σημεῖα του περιεχομένου.
3. *καινός*: Τι σημαίνει ἡ λέξη στὴν ἀρχαία ἐλληνικὴ και πὼς ἡ σημασία της ἐπηρεάζει τὸν ἐπίλογο τοῦ λόγου;
4. *(το) παράδειγμα, παράδειγμα πρὸς μίμηση, παράδειγμα πρὸς ἀποφυγὴν παραδείγματος χάριν, ἐπὶ παραδείγματι, γιὰ παράδειγμα*:
Να ἐντάξετε τις προηγούμενες ἐκφράσεις στὶς ἐπόμενες προτάσεις.
  - α) Ο ναός αὐτός ἀποτελεῖ τυπικὸ ..... γοτθικῆς ἀρχιτεκτονικῆς.
  - β) Πολλὰ ζῶα με φτερά δεν μποροῦν να πετάξουν' .....
(ή.....), (ή.....) οὐ κόττες, οὐ πιγκουῖνοι, οὐ πάπιες.
  - γ) Οὐ μεγάλοι πρέπει να καθοδηγῶν τοὺς μικροὺς και να εἶναι .....
  - δ) Ο Φίλωνας γιὰ τοὺς Ἀθηναίους ἦταν .....